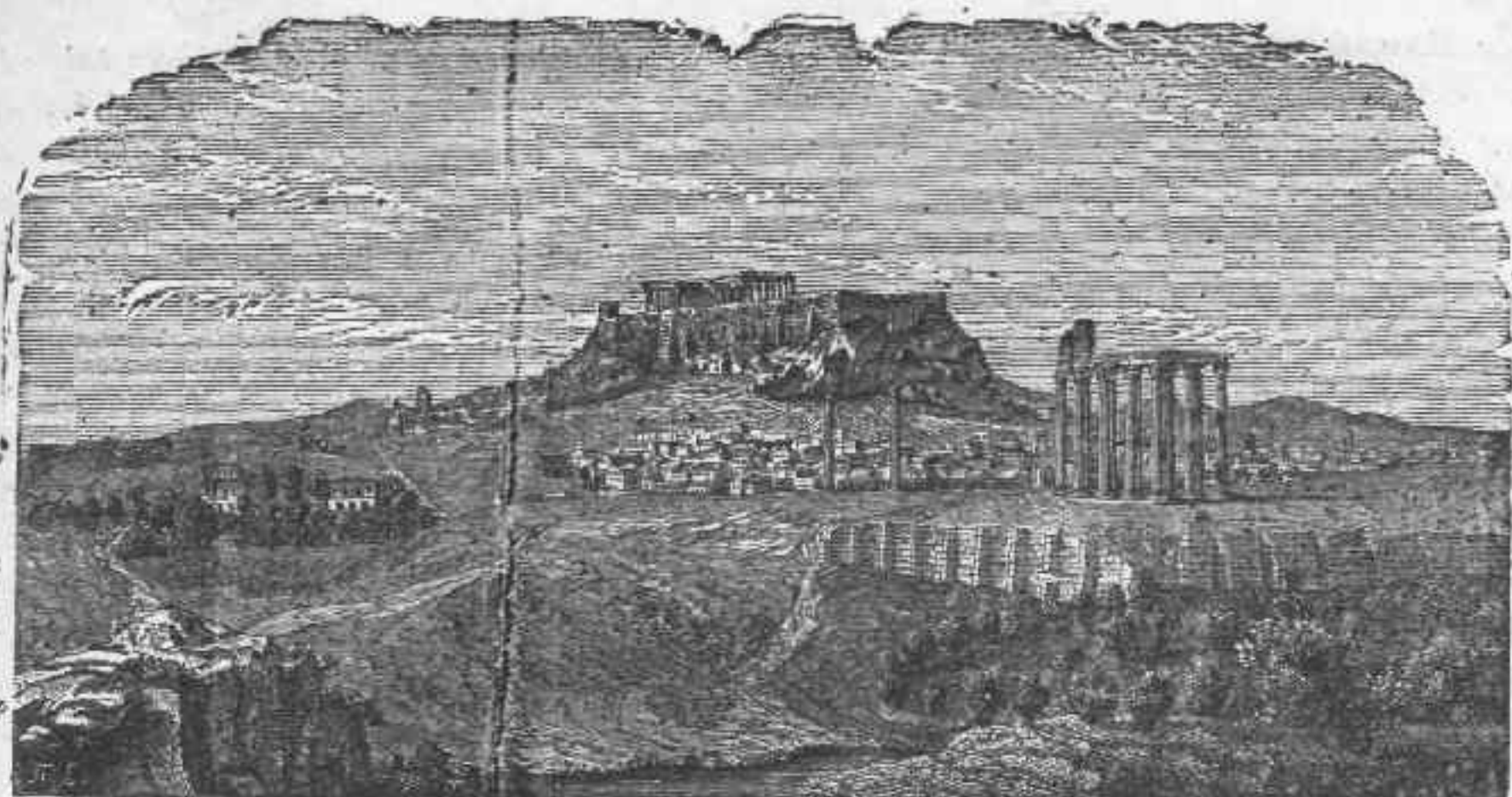

ΠΑΝΔΩΡΑ.

4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1868.

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 447.

Πρὸ πολλοῦ γινώσκει τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ὅτι ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ν. Σαρίπολος προεκήρυξε τὴν ἐκδοσιν συστήματος τῆς ἐν Ἑλλάδι ἰσχυροῦσης ποινικῆς νομοθεσίας καὶ ὅτι ἐδημοσιεύθη ἤδη κατὰ προτίμησιν ὁ δεῦτερος αὐτοῦ τόμος. Ἐνῶ δὲ καίται ὑπὸ τὰ πιστήρια ὁ πρῶτος παρεκαλέσαμεν τὸν συγγραφέα νὰ ἐπιτρέψῃ ἡμῖν νὰ δημοσιεύσωμεν τὸν πρόλογον αὐτοῦ, ἄξιον πολλοῦ λόγου διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἠθικὰς καὶ χριστιανικὰς ἀρχάς. Λαβόντες δὲ τὴν ἄδειαν παραθέτομεν αὐτόν.

« Ὅτε ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς πανταχόθεν κατέρρεε καὶ αἱ θρησκευτικαὶ δεισιδαιμονίαι πολλαὶ καὶ ποικίλαι συγκατεστρέφοντο μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν αἱρέσεων, αἵτινες ἐπὶ τρεῖς ὅλους αἰῶνας κατεπολέμησαν αὐτάς, ἐπεφάνη ὁ Χριστιανισμὸς, ὅστις ὡς δόγμα μὲν ἀντικατέστησεν ἐκείνας, ὡς φιλοσόφημα δὲ ταύτας. Ἀλλὰ καὶ ὡς δόγμα καὶ ὡς φιλοσόφημα καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἠγνίσε καὶ τὸν νοῦν ἐξῆρε· τοῦτο δὲ οὐ μόνον τῶν σοφῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπλοεστέρων. Ἡ ἀληθὴς θρησκεία ἔφερεν ἐν ἐκυτῇ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν.

» Οἱ χρόνοι καθ' οὓς ζῶμεν ὁμοίον τι παρουσιάζουσιν ἡμῖν. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ ὀκτωκκίδεκα αἰῶνας ἐδοκίλευσε, τὴν βασιλείαν αὐτοῦ κατακτησάμενος διὰ μυρίων δοκιμασιῶν καὶ μαρτυριῶν· ὁ ἱεὺς αἰὼν ἀθρόως ἐξώρμησε κατ' αὐτοῦ, σκαπανεὺς δὲ βέκτης καὶ ἐπισπερχὴς κατήνεγκε τὸν πέλεκυν κατὰ παντὸς θρησκευτικοῦ δόγματος, κατὰ πάσης φιλοσοφικῆς θεωρίας, καὶ, ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, κατώρθωσε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ διότι τὰ πάντα εἰς ἐρείπια μετέβαλεν.

» Εὐρισκόμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν σήμερον ἐν μέσῳ ἐρειπίων ὡς καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου.

» Ἡ ἀνθρωπότης ὅμως οὐδόλως ἐπὶ τοῖς ἐρειπίοις ἀρέσκεται, φιλεῖ δὲ μάλιστα τὸ καθαίρειν τὸν τόπον καὶ νέας ἀντὶ τῶν δυσμόρφων ἐρειπίων ἐγείρειν οἰκοδομάς· πρὶν ὅμως ἢ ταύταις ἐπιχειρήσῃ, ἐπιζητεῖ τὸ σχέδιον αὐτῶν, πάντα τοὺς ἀρχιτέκτονας καλεῖ ὅπως ὑποβάλωσιν αὐτῇ τὰς ἐκυτῶν ιδέας, ἵνα ἐν αὐταῖς ἐκλέξῃ. Οἱ φιλόσοφοι εἰσιν οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς διανοίας, ἕκαστος δ' αὐτῶν προσέρχεται μετὰ τοῦ σχεδίου ὃ ἠτοίμασε, σχεδίου ὅπερ ὑποβάλλεται εἰς τὸν γενικὸν διαγωνισμόν, οἱ πάντες δ' ἐλευθέρως δύνανται συζητεῖσθαι αὐτὸ καὶ ὑποδείξαι τὰ κακῶς ἔχοντα αὐτοῦ μέρη.

» Μὴ θυμιάζωμεν λοιπὸν ἐκν τοσαῦτα ἐν ταῖς

ἡμέραις ἡμῶν συστήματα παρουσιάζονται· ὁ μὲν ἀξιοὶ ἀποκλειστικῶς ἵνα ἐπὶ τῆς θρησκείας ἱδρυθῶσιν αἱ νέαι κοινωνίαι, ἐπὶ δὲ τῆς σημαίας αὐτοῦ φέρει γεγραμμένον «πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα»· ὁ δὲ πρὸς τοῦτα ἀντιστρατευόμενος πάναντία φωνεῖ «ἐρεῦνα καὶ μὴ πίστευε»· ὁ μὲν λέγει, «ὕλη τὸ πᾶν», ὁ δὲ διὰ τῶν δεσμῶν τῆς πίστεως ἀξιοὶ ἵνα τὴν τοῦ πνεύματος ἐλευθερίαν καταστείλῃ· ὁ μὲν λέγει, ἡ θρησκεία καθαρὰ ἐστὶ δεισιδαιμονία, ὁ δ' ἀντιλέγει ἡ φιλοσοφία πλάνη καὶ μοχθηρία ἐστίν. Ἐκαστος ἐννοεῖ ὅτι τῶν ἀδιαλλάκτων ἐχθρῶν τούτων αἰώνιος ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος (1).

« Ἀλλ' ἐστὶ τις ὁδὸς εὐθυτέρα, οἱ αὐτὴν βαδίζοντες ἔχουσι καὶ τὸν νοῦν ἐλεύθερον καὶ τὴν καρδίαν· δι' αὐτοὺς ὁ Θεὸς οὐκ ἐστὶν οἷός τις τύραννος τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἐπιβάλλων τοῖς ὑπηκόοις καὶ οὐδεμίαν αὐτοῖς περὶ ταύτης κρίσιν ἐπιτρέπων, ἀλλ' ἐστὶ τις πατὴρ ἐνασμενιζόμενος εἰς τῶν τέκνων Αὐτοῦ τὴν περιέργειαν, ἀφίεις αὐτὰ ἐλεύθερα ἵνα ἐξ ἐαυτῶν ζητῶσι τὸ καλόν, τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθόν, ὅταν δ' ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ αὐτῶν οὐχ εὐρίσκωσι τοῦτο, ἔπιτρέπει αὐτοῖς ἵνα προσερχόμενα Αὐτῷ λαμβάνωσι παρ' Αὐτοῦ τὸν χρησμὸν, καὶ ὡς τέκνα εὐπειθῆ ἀποδέχωνται αὐτὸν ὡς ἀληθῆ, ἀφοῦ ἐξ ἐαυτῶν οὐ κατίσχυσαν ἵνα διαλύσωσι τὰς ἀμφιβολίας αἷς ἐνεβλήθησαν ὑπὸ τῶν πεπερασμένων δυνάμεων τοῦ νοὸς αὐτῶν. Ἐν τοῖς τέκνοις τούτοις τοῦ Θεοῦ κατασώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἐλευθέρως μὲν φιλοσοφοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰς Γραφὰς ἐρευνῶντες, ἐνθεν μὲν ὅπως τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἐξηδυνατήσαμεν διὰ τοῦ νοὸς ἡμῶν εὐρεῖν, ἐν αὐταῖς εὕρωμεν, ἐνθεν δὲ ὅπως τὴν διὰ τοῦ νοὸς ἡμῶν εὐρεθεῖσαν, διὰ τῶν Γραφῶν, ὡς ἐπὶ λυδίας λίθου, δοκιμάσωμεν εἰ ἐστὶν ἀληθής.

« Πιστεύομεν λοιπὸν ἀδιστακτικῶς, ὅτι αὕτη ἡ ἀληθὴς ὁδὸς ἦν πορεύεται τὴν σήμερον ὁ πολιτισμὸς, καὶ ὅτι ἐγγὺς ὁ νέος θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Λέγομεν δ' αὐτὸν ἐγγὺς, καθόσον βλέπομεν, ὅτι ἡ μὲν φιλοσοφία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πρέσβυς τὰς κοινωνίας εἰς τὸν ὕλισμὸν καὶ τὴν διαφθοράν, ὡς πάλαι ἡ φιλοσοφία τῆς δουλωθείσης Ἑλλάδος καὶ τῆς παρακμασάσης Ρώμης κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς δημοκρατίας αὐτῆς ἔτη, καὶ ὅτι καὶ σήμερον ἡ αὕτη ὡς καὶ τότε ἐφίσταται ἀνάγκη ἵνα διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος ἀναπλασθῇ καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν ἀνακληθῇ ὁ κόσμος.

« Ἡ πατρίς ἡμῶν εὐτυχῶς πολὺ ἀπέχει ἔτι τῆς καταστάσεως ταύτης εἰς ἣν ἡ γηραιά περιέστη Εὐρώπη, τοῦτο δὲ, διότι ἑναυλον ἔτι διατηρεῖται ἐν

ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν τὸ σύνθημα «μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» ὑφ' ὃ ἐγένετο ἡ ἀνόρθωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὸ 1821, καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν διετίκην ὅλην μερὶς τις τοῦ ἠκρωτηριασμένου ἔθνους ἡμῶν ἐν Κρήτῃ μάχεται τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν. Πλὴν ἀλλ' ὁμως καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοινωνίας ἡμῶν ἐρρίφθησαν, καὶ ὁσημέραι ὑπὸ χειρῶν βεβήλων ῥίπτονται, τὰ σπέρματα τῆς δυσσεβείας καὶ τῆς πλάνου φιλοσοφίας, ἅπερ ἐὰν μὴ ἐγκαίρως καταπνίξωμεν ὑπὸ τὰ διαυγῆ νάματα τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανισμοῦ, ἀπειλοῦσι παχυτάτην τὴν βλάστησιν, ἐξ ἧς ταχέως, μὴ ἀμφιβάλλωμεν, καὶ ἡ πατρίς ἡμῶν ἤθελε περιέλθει εἰς ἣν καὶ οἱ ἐσπέριοι λαοὶ περιέστησαν ἀθλίαν τοῦ δισταγμοῦ θέσιν. Ὁ βίος τῶν λαῶν οὐκ ἐστὶν ἀπληλαγμένος πειρασμῶν ὡς οὐδ' ὁ βίος ἐκάστου ἀνθρώπου· ἀλλ' ὡς αἱ δοκιμασίαι, καὶ τούτων μάλιστα αἱ σκληρότεραι, καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον τελειότερον ἐὰν ὑπερβάλῃται αὐτάς, «ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (1), οὕτω προώριστα καὶ τοῖς ἔθνεσιν. Ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ λοιπὸν εὐρισκόμενοι δεῦρο ἀτενίσωμεν ἀφόβως τὸν ἀπειλοῦντα ἡμᾶς ἐχθρόν, τὸν θυρεὸν δὲ τῆς πίστεως καὶ τὰ ὅπλα τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας ἐνδυσάμενοι ἀντεπεξέλθωμεν κατ' αὐτοῦ.

« Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1840, ἐν ἀκμῇ τῆς νεότητος ἡμῶν, ἤμας ἐν Ρώμῃ. Ἡ νύξ εἶχε καταλάβει ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Φλαβίου ἀμφιθεάτρου, διεμείναμεν δ' ἐκεῖ ἐφ' ὥρας πολλὰς μάνοι σκεπτόμενοι ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἀνθρώπου. Οὐδὲν ἴσως ἄλλο τῆς γῆς μέρος ἐστὶ κατὰλληλότερον πρὸς τοιαύτας μελέτας. Τὸ Κολοσσαῖον, οὕτως ὠνομάσθη καὶ σήμερον ἔτι ὀνομάζεται τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο, τὸ κολοσσαῖον ἐρείπιον, ὁ τόπος τῶν αἰμοχαρῶν διασκεδάσεων μεγαλοπράγμονος λαοῦ, κεῖται ἔρημον καὶ σιωπᾶζον, καὶ ὁμως ἐκεῖ τοσοῦτοι αἰσχροὶ ἐτελέσθησαν ἀγῶνες, ἐκεῖ στρατιὰ μαρτύρων ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἐκθύμως ἀντέβλεψαν τὸν θάνατον· ἐκεῖ βροντώδεις ἀλαλαγμοὶ ἀντήχησαν, ἐκεῖ ἴσως καὶ στεναγμοὶ ἄγνοi καὶ κρύφιοι ἐν τοῖς στήθεσιν ἀπεπνίγησαν· οὐδαμοῦ τῆς γῆς τοσοῦτον αἷμα ἀνθρώπινον ἐχύθη ὅσον ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ· τοῦτ' ποῦ εἰσι νῦν ταῦτα πάντα; σιγὴ μοναδική, σιγὴ φοβερά· ἅμα δὲ καὶ θεῖόν τι ἀποπνέουσα ἐν αὐτῷ βασιλεύει, σταυρὸς δὲ μόνον παμμεγέθης ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἱματοέσεως αὐτοῦ ἀμάθου ἐγείρεται. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τούτου εἶχομεν προσηλωμένον τὸν νοῦν καὶ τὸ βλέμμα, ὅτε ἡ σελήνη ὀπισθεν τῶν κατάντικρυ ἡμῶν κητηρειπωμένων ἀψίδων τοῦ κτι-

(1) « Ἐνιοὶ γὰρ ἀπεσφαλάντες παντάπασιν εἰς δεισιδαιμονίαν ἠλίσθησαν· οἱ δὲ φεύγοντες ὡς περ ἔλος τὴν δεισιδαιμονίαν, ἔλαθον αὖθις ὡς περ εἰς κρημνὸν ἑμπεσόντες τὴν ἀσέβειαν. » Πλ. εὐτ. ρ. περὶ Ἰσίδος καὶ Ὀσίριδος ΕΖ'.

(1) Π ρ 45. Ἀποστόλ. 1Α', 22.

ρίου ἀντιέλλουσα περιεκύκλωσεν ὡς μυστικοῦ φω-
τὸς ἱερὸς στέφανος τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ. . . Ἰδόν-
τες τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀν-
θρώπου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου καταγλαΐζοντος
αὐτὸ δίσκου τῆς σελήνης, ὡς ἐν μέσῳ στεφάνου
ἀεναίου νίκης καὶ δόξης, ἰδόντες ἀμφοτέρω ταῦτα
μόνα ἐπιζῶντα μετὰ τοσαύτους αἰῶνας, ἀφ' οὗ το-
σαῦται ἀνθρώπων μυριάδες ἦλθεν καὶ παρήλθον, ἀ-
φ' οὗ τοσαῦτα ἐπεφάνησαν, ἤκμασαν καὶ παρήκμα-
σαν ἔθνη, ἐν οἷς καὶ αὐτὸ τὸ πάντα τὰ λοιπὰ δου-
λῶσαν, ἀναλογισάμενοι δὲ, ὅτι καὶ νῦν διατελεῖ ἐν
τῇ διασπορᾷ ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὅστις τὸν Ἰησοῦν ἐσταύ-
ρωσε καὶ διὰ τῶν αὐτοῦ χειρῶν εἰργάσθη εἰς τὴν
οἰκοδομὴν τοῦ Φλαβίου τούτου ἀμφιθεάτρου, τοῦ
τὸ ὄνομα τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ἰουδαίας φέροντος,
ἐδακρύσαμεν καὶ ἐνισχύθημεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ
ἑσταυρωμένου.

» Πῶς δὲ μὴ πιστεῦσαι ἡμᾶς εἰς τοῦτον ὅταν
περὶ τῆς ἀληθείας ἦν ἐκήρυξε καὶ τὴν ὁποίαν ἀσπ-
ζόμεθα ἔχωμεν σύμφωνον τὸν Πλάτωνα ὑπηγόρευ-
σας ἄλλον Ἡσάϊαν προφητεύοντα; Ἰδοὺ αὐταῖς λέ-
ξεσιν ὁ Πλάτων ὡς διὰ Θεοῦ μόνου τὴν ἀπολύτρωσιν
τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας δυνατόν γενέσθαι
προεῖπε: «Τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ραδίως ὑμῖν γε-
νησεται, ὧ ἄνδρες, ἀλλ' ἐὰν ἐμοὶ πείθησθε φείσε-
σθέ μου ὑμεῖς δ' ἔσως ταχ' ἂν ἀχθόμενοι, ὥσπερ
οἱ κυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἂν με,
πειθόμενοι Ἀντύῳ, ραδίως ἂν ἀποκτείναιτε, εἴτα
τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελεῖτ' ἂν, *ΕΙ
ΜΗ ΤΙΝΑ ΑΛΛΟΝ Ο ΘΕΟΣ ΥΜΙΝ ΕΠΙ-
ΠΕΜΨΕΙΕ* κηρόμενος ὑμῶν» (1). «Ἀκούσωμεν
δ' ἔτι τοῦ αὐτοῦ Πλάτωνος καὶ θαυμάσωμεν κατὰ
ποῖαν ἀληθῶς θεόσδοτον ἐπίνοιαν προεικόνισε τοῦ
Ἰησοῦ τὸν ἐπὶ σταυροῦ θάνατον. «Γυμνωτέος δ' ὁ
δίκαιος πάντων πλὴν δικαιοσύνης καὶ ποιητέος
ἐναντίως διακείμενος τῷ ἀδικῷ μηδὲν γὰρ ἀδικῶν
δόξαν ἔχεται τὴν μεγίστην ἀδικίας, ἵνα ἢ *ΒΕΒΑ-
ΣΑΝΙΣΜΕΝΟΣ* εἰς δικαιοσύνην, τῷ μὴ τέγγε-
σθαι ὑπὸ κακοδοξίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς γιγνομέ-
νων ἀλλ' ἵτω ἀμετάστατος *ΜΕΧΡΙ ΘΑΝΑ-
ΤΟΥ*, δοκῶν μὲν εἶναι ἀδικος διὰ βίον, ὧν δὲ δι-
καιος, ἵν' ἀμφοτέροι εἰς τὸ ἔσχατον ἐληλυθότες, ὁ
μὲν δικαιοσύνης ὁ δὲ ἀδικίας κρίνονται, ὁπότερος
αὐτοῖν εὐδαιμονιέστερος. . . . οὕτω διακείμενος
ὁ *ΔΙΚΑΙΟΣ ΜΑΣΤΙΓΩΣΕΤΑΙ, ΣΤΡΕΒΛΩ-
ΣΕΤΑΙ, ΔΕΔΗΣΕΤΑΙ, ΤΕΛΕΥΤΩΝ* πάντα
κακὰ παθὼν *ΑΝΑΣΧΙΝΔΥΛΕΥΘΗΣΕΤΑΙ*,
καὶ γινώσεται, ὅτι οὐκ εἶναι δίκαιος ἀλλὰ δοκεῖν
δεῖ ἐθέλειν.» (2) Πρὸς ταῦτα παραβλέτω ὁ βου-

λόμενος τὰ τοῦ Ἡσάϊου (1) «Δέδωκα τὸν γαστὴρ μου
εἰς μάστιγας τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα,
τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης
ἐμπυσμάτων. . . . Οὕτως τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέ-
ρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὁδυνᾷται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισά-
μεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόρῳ καὶ ἐν πληγῇ ὑπὸ Θεοῦ,
καὶ ἐν κακώσει. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς
ἀμαρτίας ἡμῶν. . . . ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐ-
τὸν ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.
Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη τὴν γε-
νῶν αὐτοῦ εἰς διηγήσει; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς
γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου
ἤχθη εἰς θάνατον. . . . "Ὅτι ἀνομίας οὐκ ἐποίη-
σεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. . . .
ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ
ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη κατὰ.»

»Τοιαύτη συμφωνία τῶν ἱερῶν βιβλίων πρὸς τὴν
ὁράθεν φιλοσοφίαν πάντως οὐκ ἔστι τυχαία, ἐνῷ
δ' ἀφ' ἐνὸς ἔχει καταπληκτικὸν τι μέγεθος, ἀφ' ἑ-
τέρου τοσοῦτόν ἐστι συγκινητικὴ, ὥστε ἀδύνατον
μὴ διαγινῶναι ἐν αὐτῇ τὴν ἁρμονίαν ἐκείνην, ἥτις ἐν
πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῦ Θεοῦ ἐμφαίνεται.

»Ἡ θρησκεία λοιπὸν ἔσται ὁ λύχνος ἡμῶν, ἡ δ'
ἐπιστήμη ἡ βακτηρία ὑπ' ἐκείνης φωτιζόμενοι, ἐπὶ
ταύτης δὲ στηριζόμενοι, μετὰ θάρρους εἰσδύσομεν
εἰς τὰ βάθη τῆς διανοίας, ἄνευ προκταλήψεως, ἄνευ
πάθους, ἐλεύθεροι τὸν νοῦν καὶ καθαροὶ τὴν καρδίαν,
ὅπως ἀναζητήσωμεν τὰς αἰωνίους ἀληθείας διὰ τοῦ
λόγου «ὅστις ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει
πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον».

»Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἸΗ' αἰῶνος ἀνέτρεψε τοὺς βω-
μοὺς, συνέτριψε τῶν βασιλέων τὰ σκήπτρα, συν-
έθλασε τῶν λαῶν τὰς ἀλύσεις τὸ καταστρεπτικὸν
αὐτῆς ἔργον ἦν ἔσως ἀναγκαῖον, ὡς καὶ τῆς θυέλλης
καὶ τῶν σεισμῶν αἱ καταστροφαὶ ἐν τῷ ἀκταλή-
πτῳ ἔτι δι' ἡμᾶς νόμῳ τῆς φύσεως ἔχουσι τὸ ἀνγκυ-
καῖον καὶ χρήσιμον. Ἡ ἀληθὴς ὁμῶς φιλοσοφία ἐστὶ
τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὡς Οὗτος λοιπὸν ἐν μέσῳ τοῦ
χάους διὰ τῆς παντοδυνάμου Αὐτοῦ φωνῆς διωργά-
νωσε τὸ σύμπαν κατὰ τὴν παντέλειον ἁρμονίαν ἣν
θεωροῦμεν καὶ θαυμάζομεν, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία
μὴ παρατετέτω δὲ ἡμᾶς ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον ὑφε-
στῶσιν σύγχυσις, διότι σύγχυσις, καὶ παραχῇ, καὶ
ἀταξία βασιλεύουσιν ὅπου ὑπάρχει πάλιν, ὅπου
ἐγείρεται οἰκοδομὴ νέα, ὅπου διοργάνωσις νέα ἐνερ-
γεῖται ἀλλὰ τὴν ἀταξίαν βαθμηδὸν διαδέχεται ἡ
τάξις, τὴν βοήν ἡ σιωπὴ, τὴν πάλιν ἡ νίκη, τὴν
σύγχυσιν ἡ ἁρμονία τὰ ψεῦδη συζητούμενα διαλύ-
ονται, ἡ ἀλήθεια πολεμουμένη βασιλεύει οὕτω λοι-

(1) Πλάτων, ἐν ἀπολεγ. Σωκράτ. ΙΒ', σελ. 31.

(2) Πλάτων, Πολιτ. Β', δ' καὶ ε', σελ. 361—362.

(1) Η σ α ι α ς, Ν. 6 καὶ ΝΓ'. 3—12.

πὸν καὶ ἡ φιλοσοφία, ἐκ τοῦ μέσου τὰ ἐρείπει· ἄρα οἰκοδομήσει μεγαλοπρεπὲς καὶ καλλιτεχνικὸν τὸ νέον αὐτῆς μέγαρον, τὴν ἀληθῆ ἐν παντὶ ἐλευθερίαν, τὴν πάντων ἀνθρώπων ἰσότητά, τὴν μεταξὺ λαῶν ἀπάντων τῆς γῆς ἀδελφότητα, ὡς στάθμην καὶ κανόνα καὶ διαβήτην ἔχουσα πρὸς τὸ ἔργον ᾧ ἐπιχειρεῖ, καὶ ὃ πάντως περνεῖ, ὅπως τὸ τοῦ Σωτῆρος λόγιον πραγματοποιηθῇ, ὅτι «μία ποιμένη πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης γενήσεται ὑπὸ τὸν ἓνα Ἀγνόν ποιμένα». Τὸ ἐνιαῖον οὕτω τῆς Θεότητος δόγμα, κοινὸν γενόμενον, τὸ ἐνιαῖον τῆς ἀνθρωπότητος τελεώσει.

» Ἡ τοιαύτη φιλοσοφία τὸ ὑπέρτατον ἐστὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπαύγασμα, αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ σύμμοχος τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· δι' ὁδῶν διαφόρων ἡ μὲν διὰ τοῦ λογικοῦ καὶ διὰ τῆς καθ' ἑαυτὸ ἐνεργείας, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ νόμου Αὐτοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ κατανατῶσι σημείον, τὴν τελειοποίησιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ θείαν αὐτῆς καταγωγὴν. Οἷα λοιπὸν ἐκκλησίαι πολεμεῖ τὴν φιλοσοφίαν ἀποκηρύττεται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, οἷα δὲ φιλοσοφία ἐχθαίρει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ πλάνος ἐστὶ σοφία.

» Κατὰ τὴν ὀλίγον ἡμῶν ἀφρεστώσαν ἐποχὴν ἀμοιβαίως ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἀνθυπεβλέποντο· βλέμμα λαζὸν καὶ δύσπιστον πρὸς ἄλληλα ἐρρίπταν τὰ δύο ταῦτα, ἐφ' ᾧ ὅλως ἀδύνατον ἀπέβαινεν ἵνα προσέλθωσιν εἰς συμφιλίωσιν· ὅθεν ἡ μὲν φιλοσοφία διαστρεβλωθεῖσα παρέσυρε τὸν ἀνθρώπον ὅπως θεωρῇ ἑαυτὸν καὶ τὸ σύμπαν ὡς τὴν μόνην Θεότητα, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς παρεκκλίνας τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ τυφλὴν ὑπακοὴν ἀπῆτει παρὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, ὡς δόγμα παρὰ τινος ἀναγράφας τὸ δεῖ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον ὡς τι πτώμα (perinde ac cadaver). Ὅποιαι ἀπάται! Ναί, ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ μέγα ὄν, ἰσχυρὸν τῇ τοῦ νοῦς αὐτοῦ δυνάμει, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτὸν καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχει μία δύναμις ὑπερτέρα συμπάσης τῆς φύσεως, ἀόρατος μὲν, καταληπτὴ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς. Ναί, ὁ ἄνθρωπος ἐξαρτῶνται διειδεῖν τῆς Θεότητος τὴν οὐσίαν, γινώσκει ὅμως τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς, ὡς καὶ ὁ τυφλὸς, ὅστις εἰ καὶ μὴ βλέπων τὸν ἥλιον, αἰσθάνεται ὅμως τὴν εὐεργετικὴν τοῦ ἡλίου ἐνέργειαν διὰ τοῦ θάλπου· ὃ εἰς πίπτουσιν αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ζωογονοῦσιν αὐτόν τε καὶ τὴν γῆν. Εἰ δέ τι αἰνίγμα ἐν τούτοις ὑπάρχει, πάντως ὡς μάλιστα δυσδιάλυτόν ἐστι τὸ εἶναι δυνατόν ὑπάρχειν τὸν κόσμον ἄνευ τοῦ Θεοῦ.

» Ἀλλ' οὐδ' ὁ Χριστιανισμὸς ἀξιοῖ τυφλὴν ὑπακοήν, μάλιστα δὲ πλήρη καὶ τελείαν ἀφήσει τὴν

ἐλευθερίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον· διδάσκει μὲν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὕτη οὐδὲ τὸ παράπαν σκοπεῖ εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦναντίον δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ κηρύττει. «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (4).

» Ναί, ἡ ἀλήθεια φέρει πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ καλῶς ἐννοημένη ἐλευθερία πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦτο δὲ τοὺς ἔρους τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας διαγράφον, μόνιμον καθίστησιν αὐτήν (§ μζ'). Ὡς ἱερὸς ὁ σύνδεσμος οὗτος τῆς θρησκείας μετὰ τῆς ἐλευθερίας! Μὴ διασπάσωμεν λοιπὸν τοὺς δεσμοὺς τούτους, διότι ἐν αὐτοῖς ἡ σωτηρία ἡμῶν, ἡ πρόοδος καὶ ἡ τελειοποίησις ἡμῶν. Καὶ ἀνθίσταται μὲν τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς τὴν κτηνώδη τῆς ἐλευθερίας χρῆσιν (§ μς'), τοῦναντίον δὲ ἡ ψευδὴς φιλοσοφία θωπεύει τὰ ὁρμάς ταύτας, εὐκαμπτος δὲ κλίνει ὑπὸ τὴν σφοδρὰν καὶ φλογερὰν αὐτῶν πνοήν, μὴ ἐπιλαθώμεθα ὁμῶς, ὅτι πᾶν μὲν τὸ ἀντιστάμενον στηρίζει, πᾶν δ' ὅ,τι εὐκαμπτον ἀνατρέπει τὸν ὅστις ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίχθη.

» Ὁ ῥίπτων ἐν βλέμμα ἐφ' ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων εἰς τὴν αὐτὰ περιῆλθον σήμερον κατάστασιν, ὁψεται ὅτι ἀφ' ἧς ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὸν ἀληθινὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐξετιμήθη, ἕκαστος τῶν κλάδων τούτων γιγαντιαίως πρὸς τὰ πρόσω ἐβάδισε βήμασιν. Ἀστρονομία, φυσικὴ ἱστορία, ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐπιστῆμαι, θεωρίαι καὶ πράξεις προήχθησαν καὶ προαχθήσονται πάντως εἰς τὸ ἐφεξῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς παρήγαγε τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐλευθερίαν καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς πολιτισμὸν, ἄρα αὐτῇ τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία, ἡ μόνη ἥτις διὰ τῆς ἐλευθερίας συνέστη, ἐκηρύχθη καὶ προήχθη, ὡς μήτηρ φιλόστοργος ἐκτρέψει καὶ προάξει αὐτόν. Οἱ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ θησαυροὶ εἰσιν ἀνεξάντλητοι, ἀπὸ τοῦ λίανου μέχρι τοῦ τάφου, ἀπὸ τῶν ἡγεμονικῶν μεγάρων μέχρι τῆς καλῆς, ἀπὸ τοῦ σοφοῦ μέχρι τοῦ ἀμαθοῦς, ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ πᾶσαν ἡλικίαν, διὰ πᾶσαν κοινωνικὴν ἢ διανοητικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου περιέχουσι διδάγματα ἄτρεπτα καὶ ἀληθῆ, ὡς ἄτρεπτος καὶ μία ἐστὶν ἡ ἀλήθεια.

» Ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς δὲ ταύτης σκοπιᾶς προσβλέποντες τὸ μέλλον, δυνάμεθα μάλα εἰκότως ἐπιφωτῆσαι μετὰ τῆς Σιβύλλης καὶ τοῦ Βιργιλίου (3)·
«*Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo*».
«*Jam nova progenies caelo demittitur alto*».

» Ὁ ναύτης ὅστις παραδίδωσιν ἑαυτὸν ἐν μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ ἐπὶ ἀσθενοῦς συμπλέγματος σπινίδων δι' ὧν κατεσκευάσθη τὸ πλοῖον, ἡσυχος δὲ περιστρέφει τὸ βλέμμα ἐν γαληνιαίᾳ νυκτὶ εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πρὸς τὰ ὑπὲρ τὴν μικρὰν σφαῖραν,

(1) ἰωάν. Η'. 32.

(2) Virgil, eclog. IV. σ'. 5 καὶ 7.

ἥ· ἐστὶ κάτοικος ἐξάρεται, πόθεν τὴν τοσούτην τοῦ νοῦς αὐτοῦ ἡσυχίαν πορίζεται; ἀπὸ τῆς ἀκλονήτου βέβαια πίστεως ἣν ἔχει ὅτι τῇ βοηθείᾳ τῶν γνώσεων τοῦ νοῦς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν σανίδων τούτων κατευθυνθήσεται εἰς τὸν πρὸς ὃν σκοπεῖ ὄρμον. Οὕτω καὶ ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος ὑπὸ τῆς ἱερᾶς βίβλου, ἣν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐδωρήσατο ἡμῖν ὡς πυξίδα τοῦ βίου, ὁδηγούμενος δύναται ἀδελῶς διὰ τοῦ νοῦς αὐτοῦ περισκοπεῖσαι καὶ μελετῆσαι τὴν φύσιν ὅλην, βέβαιος ὢν ὅτι ἡ μελέτη αὕτη οὔτε ἀποπλανήσει αὐτὸν ποτε τῆς πρὸς τὴν αἰώνιαν μακαριότητα ὁδοῦ, ἥτις ἐστὶν ὁ πρὸς ὃν κατευθύνεται λιμὴν, οὔτε παρεμβάλλει αὐτῷ κώλυμά τι, εἴτε πρὸς τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, εἴτε πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν μακάριον καὶ ἐπὶ γῆς, καθόσον τοῦτό ἐστιν ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ.

Ἡ προσφιλέτης ἡμῶν μήτηρ Ἑλλάς ἐστὶν ἡ γενέτειρα τῆς φιλοσοφίας χώρα, συνάμα δὲ καὶ ὁ πρῶτος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπόστολος· ἡμεῖς λοιπὸν κληρονόμοι τῆς διπλῆς αὐτῆς δόξης, τῆς διττῆς ταύτης ἐντολῆς, ἣν ἔλαβες παρὰ Θεοῦ, ὀφείλομεν δειχθῆναι ἄξιοι τῆς μεγάλης τύχης διαδοχῆς· ἄξιοι δ' ἐσόμεθα ἔαν, μηδέποτε ἐπιλανθανόμενοι ὅτι ἐν μέσῳ ἡμῶν ἔτι καὶ σήμερον ὑψοῦται ὁ βράχος τοῦ Ἀρείου Πάγου, σύμβολον αἰώνιον εὐσεβοῦς δικαιοσύνης καὶ φιλοσοφούσης ὀρησκείας, σύμφωνα τούτοις καὶ δρωμεν καὶ πολιτευώμεθα. Σόλων καὶ Σωκράτης, Διονύσιος καὶ Παῦλος, ἥτοι νομοθέτης, φιλόσοφος, δικαστής καὶ ἀπόστολος ἔστωσαν ἡμῖν ἡ ἱερὰ τετρακτύς, αἱ τέσσαρες πλευραὶ τοῦ παρ' ἡμῶν μικροῦ πάντως ἀλλ' οὐχὶ καὶ παντελῶς ἀκόμψου καὶ ἀκαλλυσιτεχνήτου νείσκου τούτου, ὃν καθοσιούμεν τῇ λατρείᾳ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, καὶ τοῖς μυστηρίοις τῆς ἀψευδοῦς φιλοσοφίας, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐν παντὶ ἀναζητήσις τῆς ἀληθείας.

Ἰδοὺ τὸ τῆς φιλοσοφικῆς ἡμῶν θεωρίας σύμβολον· ὁ ἀποδεχόμενος αὐτὸ ἀκολουθεῖτω ἡμῖν, τὸν δὲ τάναντία φρονούντα ἐῷμεν χαίρειν. »

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΑΓΑΛΜΑ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἰδε φυλλ. 446.)

Δ'.

Διαρκούσης δὲ τῆς ἐκδρομῆς ἡ κόμησσα οὔτε σκεπτικὴ οὔτε τεταραγμένη ἦτο ὅπως τὴν παρελθούσαν ἐσπέραν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ζωηρὰ, παιδρὰ, ὁμιλητικὴ καὶ σχεδὸν πολύλογος. Ἀναπολοῦσα τὴν ευγκίνησιν τὴν ὁποίαν ἤσθάνθη ἀκουσίως ἡγεθρία,

ἀλλ' ἡ συνειδήσις τῆς δὲν ἔτυπεν αὐτὴν ὅτι καθήμενη πλησίον τοῦ ἀνδρός τῆς εἶχεν εἰς τὸ θυλάκιόν τῆς ἐρωτικῆς ἐπιστολῆς. Ναὶ μὲν εἶχεν ἀπόφασιν νὰ καύσῃ τοὺς στίχους καὶ νὰ κεραυνοβολήσῃ διὰ καταφρονητικοῦ βλέμματος τὸν ποιητὴν· ἀλλὰ διὰ τί ἐνῶ ὠμίλει περὶ μυρίων ἀδιαφόρων πραγμάτων, ἤκουεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς γλυκεῖαν καὶ περιπαθῆ φωνὴν ἥδουσας τοὺς στίχους τούτους·

« Εὐλογημένη ἡ ἡμέρα, τὸ ἔτος, ὁ μῆν, ὁ χρόνος, ἡ ὥρα, ἡ στιγμή, ὁ ὥραιος τόπος, ἡ εὐτυχὴς χώρα ὅπου οἱ ὀφθαλμοί τῆς κατέκτησαν τὴν καρδίαν μου. »

Διὰ τί; διότι ἦτο θυγάτηρ τῆς Εὐας καὶ ἔβλεπε μεθ' ἡδονῆς τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν· καὶ δὲν ἠθέλε μὲν νὰ φάγῃ ἐξ αὐτοῦ, τὸν εὗρισκεν ὅμως ὠραῖον, ὀρεκτικόν, εὐώδη.

Καὶ ἔλεγε καθ' ἑαυτήν· « Ἡ συνάντησις αὕτη εἶναι ὡς μικρά τις μυθιστορία μεταξὺ τοῦ μονοτόνου μου βίου. . . . Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐπιστρέψω εἰς Περσίους καὶ ἀναλάβω τὰ ἔργα μου, θὰ ἐνθυμούμαι τὸ ταχὺ καὶ θελκτικὸν αὐτὸ ὄνειρον. . . »

Καὶ ὁδηγούμενη ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων τοῦ ἀνδρός τῆς ἔβλεπε τὰ μάρμαρα ἐκκοπτόμενα καὶ καταβιβάζόμενα μέχρι τοῦ χειμάρρου, ὅπου περιέμενον βοήλατοι ἅμαζαι ἵνα παραλάβωσιν αὐτά.

Ἀφοῦ δὲ ἐθαύμασαν τὰ λατομεῖα μετέβησαν εἰς τὴν πόλιν Καρράραν ἵνα σωθῶσιν ἀπὸ τοῦ καύσωνος. Ἐπεσκέφθησαν δὲ καὶ ἐκεῖ τὴν ἐκκλησίαν, τὸ θέατρον καὶ τὰ διάφορα ἐρμογλυφεῖα. Εἶδον καὶ Παναγίας, καὶ Χριστοῦς, καὶ ἀγάλματα κατασκευασθέντα κατὰ πρότυπα ἀρχαῖα, καὶ ἀγγεῖα, καὶ ἀνάγλυφα, καὶ γιγάντεια συμπλέγματα, καὶ ταῦτα πάντα ἐξεργασμένα λεπτοφυέστατα καὶ τεχνικώτατα ὑπὸ Γάλλων καὶ Ἰταλῶν.

— Συχνά, εἶπεν ὁ Κ. Μορελαὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του, οἱ μεγαλήτεροι ἐρμογλύφοι τῆς Γαλλίας ἔρχονται ἐδῶ καὶ ἐργάζονται τὰ σημαντικώτερα ἔργα τῶν. Καὶ ἂν περιτρέξωμεν τὰ ἐργαστάσια αὐτά, θὰ ἴδωμεν ἴσως τὰ σχέδια τῶν ὠραιότερων ἀγαλμάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐκθεσιν.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν ὥραν ἐκείνην ἦτο μεσημέριον καὶ ὁ καύσων πολὺς, οἱ ἐργάται ἀνεπαύοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ διὰ τοῦτο σπανίως ἤκούετο κρότος σφυρίου ἢ ἤχος ἐργαλείων. Ἡ κόμησσα περιεργαζομένη τὰ διάφορα μερίσματα παρστήρει τὰ ἀγάλματα μετὰ πολλῆς περιεργείας. Ἀλλ' αἶφνης τὰ βλέμματά τῆς προσκλήθησαν ἐφ' ἑνὸς τῶν ἀγαλμάτων, οὗ τινοῦ ἡ θεὰ ἐφάνη αὐτῇ ἄλλο ὄνειρον, διότι ὅσῳ πλεον ἠτένιζεν αὐτὸ ὅπερ ἦτο τοῦ Ἀπόλλωνος, τόσῳ πλεον καὶ ἐπέθετο ὅτι εἶχε τὸ κάλλος, τὴν χάριν καὶ τὸ ἥθος τοῦ ποιητοῦ τῆς τοσούτης δὲ ἦτο ἡ ὁμοιότης, ὥστε ἐστάθη ἐκπληκτος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κόμης ἐπρο-